

**NILUFAR UMAROVA SHE'RIYATIDA POETIK IFODA, RAMZIY
QATLAM VA FALSAFIY IZLANISHLAR**

Mustaqil tadqiqotchi U.N.Nusurov

*Qashqadaryo viloyat Axborot va ommaviy kommunikatsiya
boshqarmasi boshlig'i*

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqolada zamonaviy o'zbek she'riyatining yorqin vakili Nilufar Umarovaning poetik uslubi, obrazlar tizimi, janrlararo sintez holatlari, metaforik ramzlar va falsafiy mazmun qatlamlari tahlil qilinadi. Shoiraning lirik qahramoni, uning ijtimoiy-falsafiy nigohi va stilistik yondashuvlari o'rganiladi. Shuningdek, Umarovaning she'riyati orqali zamonaviy ayol obrazining badiiy talqini va poetik tafakkurda tutgan o'rni yoritiladi.*

Kalit so'zlar: *Nilufar Umarova, poetik uslub, ramz, metafora, ayollik poetikasi, falsafiy qatlam, texnik tafakkur, o'zbek she'riyati, lirik qahramon, stilistika.*

Kirish. Zamonaviy o'zbek adabiyotining eng yorqin vakillaridan biri bo'lgan Nilufar Umarova o'zining betakror poetik dunyoqarashi bilan ajralib turadi. Shoir she'riyatida falsafiy mushohadalar va psixologik kechinmalar, insonning ruhiy olami va ichki iztiroblarini ifodalashda metafora badiiy vosita sifatida keng qo'llaniladi. Bu usul, shuningdek, shaxsning ichki holatini va mavjudlik mohiyatini o'rganishda muhim rol o'ynaydi.

Metafora, asosan, tasvirni yaratishdan ko'ra, insonning ruhiy holatlarini, psixologik jihatlarini, hayotning noaniq va o'tkir momentlarini badiiy ravishda ifodalash uchun ishlatiladi. Mashhur psixolog Karl Gustav Yungning fikricha, metaforalar – bu inson ongining chuqur qatlamlarida shakllangan arxetiplar va shaxsiy tasavvurlarni badiiy ifodalovchi vositadir. Ular yordamida odamning qo'rquvlari, quvonchlari, og'riqlari va iztiroblari tashqi olamga uzatiladi, ichki

dunyo bilan aloqa o'rnatiladi.

Nilufar Umarovanning she'rlarida quyidagi kabi metaforalar keng tarqalgan:

- **“Yuragim cho'kdi”** – bu ifoda tushkunlik va umidsizlik holatini tasvirlaydi.
- **“So'zlar bo'g'zimda tug'ildi”** – ichki xavotir, ruhiy to'siqlar va nutqning faollashmaganligini ko'rsatadi.
- **“Tun ko'zlarida jim”** – yolg'izlik, ichki sukunat va beqarorlikni bildiruvchi obrazdir.

Shoiraning she'rlari orqali bu kabi ruhiy holatlar chuqur poetik shakllarda aks etadi. Umarova she'riyati falsafiy va psixologik jihatdan murakkab bo'lib, insonning mavjudligi, uning ichki dunyosi va koinot bilan bo'lgan munosabati haqida savollarni o'rta qo'yadi.

Shoira metaforalar yordamida quyidagi muhim ontologik savollarga javob izlaydi:

- **Hayot va o'lim** (ziddiyatlar),
- **Inson va koinot** (munosabatlar),
- **Vaqt va o'tkinchilik** (muammo),
- **Ruh va tan** (ajralish).

Masalan, **“Yulduzlari tashlab ketgan falakman”** degan satrda shoira insonning mavjudlikdagi yolg'izlik, yo'qsizlik, yo'nalishsiz qolgani haqida chuqur ma'noga ega tasvirni yaratadi. Bu ifoda insonning o'z-o'zini topishdagi kurashini, koinot bilan bo'lgan ziddiyatlarini tasvirlaydi.

Nilufar Umarova she'rlarida metaforalarning bajaradigan asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

1. **Ichki kechinmalarni tashqi olamga chiqarish** – shaxsning ruhi va his-tuyg'ularini aniq va jonli tarzda tasvirlash.
2. **Ontologik savollarga javob topish** – insonning mavjudligi, vaqt, o'lim, ruh va tan haqidagi chuqur mushohadalarni ochib berish.
3. **Estetik va falsafiy qiyoslarni yaratish** – hayotning qarama-qarshi tomonlarini o'zaro bog'lash va ular orqali yangi ma'nolarni kashf etish.

Umarovanning she'rlari badiiy tafakkur va ruhiy holatlarni o'zaro uyg'unlashtirib, o'quvchini nafaqat estetik, balki falsafiy va psixologik jihatdan ham chuqur o'ylantiradi.

Zamonaviy o'zbek adabiyotida ayol shoiralarning badiiy olami tobora chuqurlashib, nafaqat estetik, balki falsafiy, ijtimoiy va ruhiy qatlamlar bilan ham boyimoqda. Shular orasida Nilufar Umarovanning she'riyati o'zining ramziy ifoda, lirik-falsafiy mushohada va poetik tajribasi bilan alohida ajralib turadi. Uning she'rlari orqali badiiy tafakkurning zamonaviy tendensiyalari, ayol nigohi, jamiyat va inson munosabatlariga bo'lgan falsafiy yondashuvlar yuksak badiiy saviyada ifodalanadi. Shoira she'riyatini tahlilida quyidagilarga e'tibor qaratish lozim.

1. Janrlararo sintez va poetik struktura. Nilufar Umarova she'riyatida lirik ifoda epik elementlar bilan boyitiladi. Syujetli bo'laklar, ijtimoiy va shaxsiy obrazlar orqali o'quvchida voqelikka nisbatan badiiy tafakkur uyg'unadi. Ayniqsa, jamiyat, inson, qadriyatlar haqidagi mushohadalarga boy she'rlarida bu xususiyat yaqqol ko'zga tashlanadi. Badiiy obrazlar har bir she'rda o'ziga xos ma'no qatlamlarini yaratadi.

2. Ramz va metaforik qatlam. Shoiraning badiiy nutqi ramziy obrazlar bilan to'yingan. "Oy", "gul", "qumloq yo'l", "tandir" kabi obrazlar she'rlarda an'anaviy semantikani oshib, falsafiy va madaniy ramzlarga aylanadi. "Oy" – ichki izlanish va o'zlikni anglashning poetik ramzi, "tandir" esa inson o'zgarishi va ruhiy yangilanishni ifodalaydi. Shoira metaforalardan ichki kechinmalar, ijtimoiy izlanishlar va ma'naviy o'sishni ifodalashda mohirlik bilan foydalanadi.

3. She'riy ritm va stilistik vositalar. Shoira she'rlarida o'ziga xos ritmik tuzilma mavjud. Har bir satrda vazn va ohangning uyg'unligi seziladi. Leksik boylik, epitetlar, metonimiya, metaforalar orqali shoira estetik ta'sirni kuchaytiradi. Bu uslubiy yondashuvlar o'quvchini hissiy va estetik jihatdan chuqur ta'sirlantiradi.

4. Tematik qatlamlar: sevgi, haqiqat, tabiat, falsafa. Nilufar Umarovanning she'riyatida sevgi – faqat tuyg'u emas, balki o'zlikni anglash, ruhiy

yuksalish jarayonidir. Tabiat obrazlari esa ruhiy holatlarning badiiy ifodasidir. Shoir hayotni, o'limni, vaqtni, haqiqatni ramzlar orqali ifodalaydi. "Quvonch – g'am" dialektikasi esa inson borlig'ining psixologik va ijtimoiy qatlamlarini ko'rsatadi.

5. Ayollik poetikasi va lirik qahramon. Shoiraning lirik "meni" subyektiv his-tuyg'ular orqali emas, balki falsafiy va ijtimoiy kontekstda shakllanadi. Bu esa uni boshqa zamondosh shoirlardan farqlaydi. Ayollik falsafasi, shaxsiylik, ijtimoiy mas'uliyat va estetik izlanishlar Umarovanning ijodiy olamida uyg'unlashgan.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Nilufar Umarovanning she'riyatida badiiy-estetik izlanishlar, ramziy qatlam va poetik tafakkur zamonaviy o'zbek she'riyatining yuksak namunasi sifatida namoyon bo'ladi. Uning obrazlar tizimi, stilistik vositalari va tematik chuqurligi o'quvchida nafaqat estetik zavq uyg'otadi, balki chuqur falsafiy mushohadalarga undaydi. Shoir o'zining noan'anaviy yondashuvi, leksik boyligi va ramziy tafakkuri bilan adabiyotda o'ziga xos makon yaratgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Umarova N. She'rlar to'plami. — Toshkent: G'.G'ulom nomidagi Adabiyot nashriyoti, turli yillar.
2. Karimov E. Poetik tafakkur asoslari. — Toshkent: Fan, 2018.
3. Rustamov I. O'zbek she'riyati tahlillari. — Toshkent: Akademnashr, 2020.
4. Barthes R. *Image, Music, Text*. — London: Fontana Press, 1977.
5. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. — Chicago: University of Chicago Press, 1980.
6. Eagleton T. *How to Read a Poem*. — Oxford: Blackwell, 2007.